

TANKOK ELLEN, SZÁZ HALÁLON ÁT

Münnich Ferenc a spanyol polgárháborúban

(Gondolat Kiadó, Budapest, 1976. 171 o.)

A két világháború közötti kommunista világmozgalom kádereinek életútjában nem kivételes, inkább nagyon is jellegzetes vonás, hogy sokan közülük nem egy, hanem több ország munkásmozgalmában szereztek harci tapasztalatot. Hozzá tartozott az internacionalizmus fogalmához, hogy a párt utasításai alapján, vagy ha akaratlan hanyattatásaiak úgy hozták, a kommunisták más országok munkásmozgalmában is tevékenykedtek. De még ebben a viharos korszakban is kevesen voltak, akik az osztályharc országútjait járva annyi határt léptek volna át, mint Münnich Ferenc, a magyar kommunista mozgalom fordulatosa pályájú vezetője. Magyarország, Szovjet-Oroszország, Kárpát-Ukrajna, Németország, Ausztria, Románia és Bulgária volt tevékenységének színtere, majd ismét a Szovjetunió; innen indult 1936 őszén Spanyolországba, ahonnan azután a köztársaság veresége sodorta 1939-ben — újabb határon át — Franciaországba. Életének a spanyol háború hadszínterein töltött két és fél évét dolgozza föl a Gondolat Kiadó érdekes kiadványa.

A könyvet szerkesztői (Münnichné, Berényi Etelka és Györkei Jenő) úgy állították össze, hogy műfaját nem könnyű meghatározni. Ez azonban nem fogyatékosága, hanem érdeme, amely a cél elérését szolgálja. A kötet túlnyomó része magának Münnich Ferencnek, a spanyol nép nemzeti-forradalmi háborújával foglalkozó, 1945 és 1956 között született írásait tartalmazza: megemlékezéseket, cikkeket, valamint egy el nem hangzott beszédét is, amelyet a spanyolországi nemzetközi brigádok megalakulásának huszadik évfordulója alkalmából 1956. október 25-én kellett volna elmondania...

Az írások második csoportját a harcostársak — Gyáros László, Ráth Károly, az osztrák Bruno Frei, P. I. Batov hadsereg-tábornok, Jász Dezső, Tömpe István — visszaemlékezései, illetve a Münnich Ferencsel 1939—41-ben együtt raboskodó német Rudolf Leonhard rá emlékező versonai teszik. Leonhard, aki a Vernet-i tábortól közvetlen közelében volt, így ír róla:

„Kemény volt, gondos, s jó tréfái
Tartották a lágerben a lelket,
Csizmásan járt-kelt, mint a földjén
A birtokos, ki hasznot kerget,
De az ő földje szabadságot
S mindenkinek jobb jövőt termett.”

A második részt Tömpe Istvánnak Münnich Ferenc temetésén, 1967 decemberében elmondott beszéde zárja.

A kötet harmadik szakasza vegyes dokumentumokat közöl. Ezek közül öt még a spanyol háború éveiből származik, köztük a híres 11. nemzetközi brigád politikai biztosának, Ernst Blanknak rendkívüli parancsa „Flatter Otto őrnagy” — ez volt Münnich álneve spanyol földön — búcsúztatására, amikor magasabb parancsnoki posztra irányították. Ez a parancs nem véletlenül emeli ki többek közt Münnich Ferencnek azt a tulajdonságát, hogy a parancsnoki tekintélyt igaz bajtársiassággal tudta ötvözni.

Két dokumentum képviseli a keserű franciaországi lágerélet időszakát. Az egyikben Károlyi Mihálynak és feleségének a nemzetközi antifasiszta szolidaritási mozgalomban folytatott tevékenységéről villan föl egy epizód. A másik egy felhívás, amelyet a második világháború kirobbanásakor a franciaországi internáltak intéztek a nemzetközi közvéleményhez. Ennek a felhívásnak — amely itt egyidejűleg készült magyar nyelvű változatában szerepel — a megszövegezésében Münnich Ferenc is részt vett. Szövege, amely leírja a köztársaságiak oldalán harcolt foglyok hanyattatásait, előre vetíti azt a még súlyosabb helyzetet, amely e táborokban utóbb, Franciaország összeomlása után állt be.

Három dokumentum foglalkozik a nemzetközi önkéntesek későbbi kapcsolataival, köztük Franz Dahlennek, a nemzetközi brigádok egyik vezetőjének levele Münnich Ferenc 80. születésnapja alkalmából.

A kötet legvégén, Györkei Jenő táblázatán, nyomon követhetjük, hogy a hét nemzetközi brigád közül melyik mikor alakult és a spanyol háború különböző időszakaiban milyen volt megközelítő nemzetiségi összetétele.

A változatos kiadványt Györkei Jenő bevezető tanulmánya foglalja keretbe,

amely 1941-ig követi Münnich Ferenc életútját. E bevezetőből és Gyáros László visszaemlékezéséből megtudjuk, hogy 1941 elején a Szovjetunióknak Münnich Ferencet — néhány más Vernet-i fogolylyal együtt — végre sikerült kiszabadítania.

Noha a kötet csupán a nagyszerű életút egy fontos szakaszát kívánja rendszeresen bemutatni, számos felvillanó részletből az olvasó összeállíthatja magának Münnich Ferenc későbbi pályáját is. A szovjet polgárháború, a Tanácsköztársaság és spanyol polgárháború ütközetei után a francia koncentrációs táborból alig hogy kiszabadult kommunista már a Honvédő Háború csataterein tevékenykedik, majd Moszkvában szerkeszt rádióadásokat a magyar hallgatók számára. Hazatérve rendőrparancsnok, majd hosszú évekig diplomata, 1956 kapcsán pedig kiderül, hogy Münnich Ferencnek nem a Honvédő Háború volt az utolsó fegyveres ütközete. Jelentős részt vállalt az ellenforradalom leverésében, majd a megújódott marxista-leninista párt, az MSZMP vezetésében

Györkei Jenő bevezetője történelmi háttérrel is rajzol a fontos biográfiai epizódhoz. Bemutatja a nemzetközi brigádok sorsát, amelyekben Münnich Ferenc küzdött, szerepüket a madridi, a jaramai, a guadalajarai ütközetben. Ismerteti az önálló magyar zászlóalj megalakulásának körülményeit, majd az aragóniai tehermentesítő támadást, amelynek során Zalka Máté és Hevesi Ákos elesett. Megemlékezik Münnich Ferenc szerepéről az ebrói ütközetben, majd azokról a drámai pillanatokról, amikor a köztársasági Katalónia végnapjaiban az önkéntesek utóvédként fedezték a sebesültek és a menekülők visszavonulását.

A könyv haszna többszörös: adalék a munkásmozgalom csak napjainkban feléledő biográfiai irodalmához, egyben kor-dokumentum és az internacionalista nevelés jól forgatható fegyvere is. A szerkesztőkön kívül a kiadót is elismerés illeti a találó borítóért és a jórészt ismeretlen illusztrációkért.

Harsányi Iván

JÓZEF BOLASŁAW GARAS

ODZIALY GWARDII LUDOWEJ I ARMII LUDOWEJ 1942—1945

(*Widawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1971. 616 o.*)

Józef Bolesław Garas terjedelmes munkájában a hitlerista megszállók ellen, Lengyelország nemzeti és társadalmi felszabadulásáért harcoló lengyel ellenállási szervezetek katonai tevékenységének — területi — bemutatására vállalkozott.

A könyv (*A Népi Gárda és a Népi Hadsereg egységei 1942—1945*) szerkezetét tekintve három részből áll. Az első részben a szerző bemutatja a Népi Gárda (Gwardia Ludowa) és a Népi Hadsereg (Armia Ludowa) egységeinek politikai-társadalmi genézisét, a másodikban a Népi Gárda és a Népi Hadsereg egyes egységeinek megalakulását, fejlődését, általános tevékenységét, illetve tevékenységi területét ismerteti, s végül a harmadik részben összegezi a Népi Gárda, valamint a Népi Hadsereg egységeinek a megszállók ellen folytatott harci és diverzans tevékenysége jelentőségét.

A fegyveres harc szervezése, a baloldal vezette partizánháború belső, társadalmi feltételeinek vizsgálatánál a szerző nagy figyelmet szentel a politikai

pártok, mindenekelőtt a Lengyel Munkáspárt harci programjának az elemzésére. Könyvében részletesen szól arról, hogy a Lengyel Munkáspárt nagyon helyesen a hazafias, haladó, a függetlenségi harcok hagyományaihoz nyúlt vissza, programjában megfogalmazta a megszállók elleni harc, valamint Lengyelország nemzeti, egyben társadalmi felszabadításáért vívott politikai s fegyveres harc összekapcsolásának szükségességét.

A politikai előzmények elemzése után a szerző ismerteti a Lengyel Munkáspárt által létrehozott fegyveres alakulatok arculatát, kitérve a szervező munka nehézségeire is. Az előkészületek után 1942 májusában kezdtek meg tevékenységüket a Népi Gárda főparancsnoksága által szervezett első egységek. A Népi Gárda első reguláris osztagának harci bevetése alkalmából, 1942. május 15-én, a Népi Gárda főparancsnoksága különparancsot adott ki. Ez a dokumentum döntő jelentőségű a Népi Gárda, majd a Népi Hadsereg partizán-tevékenységé-